

НАУЧНЫЕ ЗАПИСКИ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИВЕЗЕННЯМ КАПІТАЛУ

Босненко В.Б., здобувач кафедри економічної безпеки Національної академії внутрішніх справ (Україна)

Босненко В.Б. Окремі аспекти економічного інструментарію понять, пов'язаних з вивезенням капіталу

Стаття присвячена дослідженню категорійно-понятійного апарату при розкритті проблем вивезення капіталу. Опираючись на попередні результати вивчення термінів, досліджені різними економістами, визначено та уточнено економічний інструментарій понять «відтік», «відплив» і «втеча» капіталу в сучасних умовах та надання коректної оцінки цим процесам. Обґрунтовано, що втеча капіталу – це масове і прискорене вивезення приватного капіталу з метою його збереження, здійснюване, незважаючи на вигідність внутрішніх інвестицій, переважно нелегальними шляхами. Визначено, що специфічними особливостями втечі капіталу з України в часи переходу від командно-адміністративної до ринкової системи регулювання економіки є тривалість та масштабність цього явища. Представлена класифікація в термінології поняття «вивезення капіталу» і охарактеризовані основних форм його здійснення. Зроблено висновок, що втеча капіталу – явище іншого характеру, чим експорт або відтік капіталу, має іншу природу й викликане різким загостренням економічних, соціальних і політичних кризових явищ у суспільстві.

Ключові слова: відтік капіталу, відплив капіталу, втеча капіталу, загрози економічній безпеці.

Босненко В.Б. Отдельные аспекты экономического инструментария понятий, связанных с вывозом капитала

Статья посвящена исследованию категориально-понятийного аппарата при раскрытии проблем вывоза капитала. Опираясь на предварительные результаты изучения терминов, исследованные разными экономистами, определены и уточнены экономический инструментальный понятий «отток», «отток» и «уход» капитала в современных условиях и представлена корректная оценка этим процессам. Обосновано, что бегство капитала – это массовый и ускоренный вывоз частного капитала с целью его сохранения, осуществляемый, несмотря на выгодность внутренних инвестиций, преимущественно нелегальными путями. Определено, что специфическими особенностями ухода капитала из Украины во времена перехода от командно-административной к рыночной системе регулирования экономики является длительность и масштабность этого явления. Представлена классификация в терминологии понятие «вывоз капитала» и охарактеризованы основные формы его осуществления. Сделан вывод, что уход капитала – явление иного характера, чем экспорт или отток капитала, имеет другую природу и вызвано резким обострением экономических, социальных и политических кризисных явлений в обществе.

Ключевые слова: отток капитала, уход капитала, бегство капитала, угрозы экономической безопасности.

Bosnenko V.B. selected aspects of economic instrumentation concepts connected with removal of the capital.

The article is devoted to category-conceptual apparatus in case of disclosure of capital export problems. Based on the preliminary results of the study of terms explored by various economists, defined and specified the economic tools of the concepts of «outflow», «outflow» and «capital flight in modern conditions and provision of correct assessment of these processes. It is substantiated that capital flight is a massive and rapid removal of private capital in order to save it, carried out, despite of advantages of domestic investment, mainly by illegal means. Determined that the specific features of the capital flight from Ukraine's transition from a command to a market system of regulation of economy is the duration and scale of this phenomenon. Presents classification terminology the concept of «export of capital» and characterized the basic forms of its implementation. Drawn conclusion, that escape of capital is the phenomenon of other character, what export or outflow of capital, has other nature and it is caused by the sharp intensifying of the economic, social and political crisis phenomena in society.

Keywords: capital flight, capital outflows, a threat to economic security.

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації світової економіки міжнародна міграція капіталу набула колосальних масштабів, здійснюючи помітний вплив на стан економічної системи кожної держави. Однак не завжди можна однозначно оцінити наслідки такого впливу. З одного боку, така форма міжнародних відносин створює передумови для економічного зростання країни, з іншого боку – можливість виникнення загроз економічній безпеці, у тому числі внаслідок несанкціонованого вивезення капіталу.

Проблема вивезення капіталу активно вивчається вченими-економістами різних країн протягом декількох сторіч. У цей час об'єктивний підхід до визначення необхідності регулювання й валютного контролю над цим процесом, способу його кількісної оцінки й методів репатріації вимагає розмежування у формулюваннях основних форм здійснення вивезення капіталу. Це викликане тією обставиною, що такі економічні терміни як «експорт», «відтік», «відплив» і «втеча» капіталу нерідко використовуються хаотично, безсистемно, часто замінюючи один одного. Так, при зіставленні статистичних даних за різні роки можуть рівнятися між собою величини зовсім різної природи, що приводить до самих несподіваних висновків про різкий спад або, навпаки, раптовий ріст вивезення капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних авторів, що розглядають у своїх роботах різні аспекти вивезення капіталу, можна виділити А.С. Булатова, Ю.П. Гармаєва, Д.Ю. Голубкова, Т.М. Григор'єва, А.Д. Дзадзамія, Н.М. Дмитрієву, Е.В. Добичіна, Д.В. Зам'ятіна, А.А. Здунова, Ю. Катасонова, О.С. Користіна, А.Е. Косарева, Н.А. Лопашенко, В.П. Оболенського, В.А. Панова, Н.Ю. Танюшеву, Т.А. Тишук, Н.Е.Черепенко й інших.

Проблема вивезення капіталу із країни знайшла відбиття в роботах закордонних економістів, таких, як Р.В. Бакер, Дж. Вайли, Дж. Вільямсон, Р. Дорнбуш, М. Демплер, М. Дулли, Дж. Каддингтон і інших.

У цьому зв'язку є доцільним досліджувати зазначені поняття, опираючись на попередні результати вивчення термінів, досліджені різними економістами. Результатом дослідження буде уточнення економічного інструментарію понять «експорт», «відтік», «відплив» і «втеча» капіталу, що дозволить нам дати коректну оцінку цим процесам.

Метою статті є дослідження категорійно-понятійного апарату при розкритті проблем вивезення капіталу. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **задачі:** визначити та уточнити економічний інструментарій понять «експорт», «відтік», «відплив» і «втеча» капіталу.

Викладення основного матеріалу. З юридичної точки зору вивезення капіталу можна визначити як переміщення активів з території однієї держави на територію іншої. Під активами мається на увазі фізичне майно й іноземна валюта.

Окремі економісти, як Добичін Е.В. визначають «вивезення капіталу» як процес вилучення капіталу з економіки країни і його експорт у легальних і нелегальних формах в економіку інших країн (при цьому витік і втеча капіталу є складовими частинами вивезення капіталу). Під «витоком капіталу» він розуміє переміщення капіталу в країну з більш сприятливим інвестиційним кліматом і з найбільше економічно й політично стабільною економікою. «Втеча капіталу», на його думку, це масове короткострокове вивезення із країни великих обсягів капіталу, обумовлений різким погіршенням економічної й політичної ситуації в країні й острахом втрати особистих фінансових активів [1].

Інший російський економіст Зверев А.А. виводить поняття «вивезення підприємницького капіталу», яке в загальному вигляді є переміщенням капіталу різного походження з території країни на територію будь-якої іншої держави й розміщення його на цій території з використанням різних способів. У самому явищі «вивезення підприємницького капіталу за кордон України» мова йде тільки про той

капітал, який може «працювати» у Російській Федерації, тобто капітал, утворений у результаті законної діяльності; незаконної, але не злочинної діяльності (у результаті, наприклад, фінансових, банківських, митних, валютних, податкових і інших правопорушень); злочинної діяльності, в основі якої лежить здійснення деяких злочинів у сфері економічної діяльності.

Економічне законодавство України протягом практично всіх 90-х років 20-го сторіччя було вкрай не вигідним для суб'єктів економічної діяльності. Найважливіший принцип економічної діяльності, згідно з яким будь-якому її суб'єктові повинно бути вигідніше економічно не порушувати закон, дотримуватися його, взагалі не опиратися на економічні закони. Провідним та вкрай непослідовним був принцип вигоди держави й пріоритетного захисту її економічних та інших інтересів. До цього принципу на законодавчому рівні стали звертатися тільки зараз; мова йде, насамперед, про зміни в оподаткуванні, введення єдиного 13-ти відсоткового податку, який деякі дослідники порівнюють із економічною амністією.

«Втеча» капіталів має злочинний характер, тому в поняття «втеча» капіталів, на думку Зверєва А.А., слід включати ті з них, які з'явилися в результаті так званої «сірої» тіньової економіки. Що стосується капіталів, одержаних у результаті здійснення інших злочинів, наприклад, у результаті розкрадань, злочинів, пов'язаних з незаконним оборотом зброї, радіоактивних речовин або ядерних матеріалів, наркотичних або психотропних речовин тощо, - вони ні при яких умовах не можуть бути повернені в офіційну економіку в такому вигляді та без зміни їх статусу. Подібні капітали повинні бути конфісковані. Тому поняття «вивезення капіталів за кордон України» на такі капітали не поширюється; по відношенню до них діє вітчизняне й міжнародне законодавство про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Вивезення підприємницького капіталу за кордон України означає, насамперед, його фактичне вивезення за межі України. Під вивезення не підпадає зміна українського власника на іноземного (наприклад, продаж частки у власність, продаж усього підприємства українським бізнесменом іноземному партнерові) у тому випадку, якщо капітали залишаються на території України, але фактично переходять у власність іноземної держави. Подібна ситуація може розглядатися як законна або злочинна, однак до «вивезення», а тим більше «втечі» капіталів за кордон вона прямого відношення не має. Якщо капітал залишається на території України, держава одержує від цього економічну вигоду у вигляді податків, інвестування капіталів в українську економіку, її зміцнення й розвиток. Під поняття «вивезення підприємницького капіталу за кордон України» підпадає також непервернення на територію України капіталу, що утворився на території іншої держави в результаті, наприклад, господарської діяльності, якщо власник капіталу має українське громадянство, є особою без громадянства або громадянином іншої держави, але постійно проживає на території України. Таким чином, вивезення підприємницького капіталу за кордон України є його фактичним вивезенням за межі території України, а також непервернення капіталу в країну, якщо він фактично - по власнику або законному власнику є українським.

Зверєв А.А. стверджує, що втеча капіталу є нелегальним вивезенням капіталу за кордон, тобто вивезенням, що здійснюється з порушенням певних норм, законів країни походження. Експорт капіталу нормальний економічний феномен, по визначенню підлягає регулюванню, та не створює загрози для національної економіки. Експорт підприємницького капіталу здійснюється при повному дотриманні всіх вимог закону й може сприяти експорту товарів і підтримці зайнятості, розв'язанню інших національних економічних проблем. Втеча капіталу, навпаки, свідчить про критичний рівень проблем у національній економіці, низьку ефективність або безперспективність внутрішнього інвестування. Приводить до збіднення національної економіки, зниження можливих інвестицій і, таким чином, до подальшого погіршення перспектив розвитку. У загальному вивезення капіталу є композицією експорту й втечі капіталу.

Окремі економісти відзначають, що в умовах глобалізації фінансових ринків, вивезення капіталу, у самому загальному вигляді, є процесом вилучення частини капіталу з національного обігу в даній країні й переміщення його в економіку інших країн з метою одержання прибутку. Вивезення капіталу визначається ними як одна з форм, конструктивний процес впливу капіталу за кордон. Інша форма впливу капіталу - «втеча капіталів» (Flight of capital) - включає великомасштабний, необмежений у часі процес впливу капіталу за кордон у різних формах, з метою збереження вартості накопичення і більш прибуткового інвестування. На думку Платонової І.Н., «втечу» капіталів характеризує раптова зміна точки зору власників капіталу на стан економіки.

Смородинська Н.В. відзначає: «Наиболее известным, классическим вариантом трактовки бегства капиталов является его отождествление с обстановкой финансовой паники, в частности, - с массовой ускоренной распродажей национальных активов (акций, облигаций и т.п.) или с массовым изъятием вкладов со счетов местных банков в целях рекапитализации средств за рубежом. Применительно же к другим случаям, когда явления бегства носят менее взрывной и достаточно стабильный характер, специалисты считают целесообразным использовать более универсальный термин - «утечка капиталов» [2].

Абалкін Л.І. під витоком капіталу має на увазі будь-яку форму «переведення ресурсів в інші, більш сприятливі з погляду інвестиційного клімату країни», стосовно «втечі капіталів» відзначає, що вона носить багато в чому інший характер, має іншу природу й викликає серйозні викривленнями в соціально-економічній політиці» [3].

Ясин Е.Г. під «втечею капіталу» має на увазі кошти, накопичені населенням, які при обміні в іноземну валюту виходять із фінансового обігу країни, кредитують економіку держави-емітента, послаблюють інвестиційний потенціал України, тому це явище можна віднести до «витоку капіталу». Таким чином, Ясин Е.Г. дає розширювальне трактування поняттю «витік капіталу», включаючи в нього «втечу капіталу» із країни [4].

Красавина Л.Н. пропонує розглядати явище втечі капіталів як прискорений відтік більших обсягів капіталу, вивезення по легальних і нелегальних каналах при різних термінах й функціональному призначенню активів [5].

Сарафанов М. визначає втечу капіталу як переваження його вивезення над ввозом у зв'язку з обмеженими можливостями інвестування у внутрішній економіці.

Булатов А.З. виділяє вузьке й широке поняття втечі капіталу. Згідно вузького визначення, втеча капіталу - це його нелегальний відтік із країни. В Україні він здійснюється нелегальними способами, які враховуються, насамперед, у таких статтях платіжного балансу, як «ненадходження експортного виторгу», «ненадходження товарів у рахунок погашення імпортих авансів», у підсумковій статті «Чисті помилки й пропуски». До нелегального впливу капіталу необхідно також віднести й контрабандний експорт, що становить по розрахунках деяких експертів від 3 до 7 млрд. доларів у рік. Згідно із широким визначенням, втеча капіталу трактується як такий вивезення капіталу із країни, який суперечить її національним інтересам. Широке визначення втечі капіталу будуватиметься на аналізі протиріч між інвестиційними цілями окремих фірм і інвестиційними завданнями країни. Тому в Україні при нестачі інвестицій до втечі капіталу у широкому розумінні слід відносити не тільки нелегальне вивезення капіталу, але й частину легального. Насамперед, такі статті платіжного балансу, як «Капітальні трансферти емігрантів», «Портфельні інвестиції», «Надані позички й позики банківського сектору й сектору нефінансових підприємств», «Приріст залишків на поточних рахунках і депозитах за кордоном», «Приріст готівкової іноземної валюти» [6].

Втеча як масовий відтік підприємницьких капіталів за кордон - феномен, який періодично спостерігається в окремих країнах і регіонах, - не є тільки національною проблемою періоду кризи або трансформації. Він складає ланка світових фінансових криз в умовах зростаючої глобалізації економіки, залучення окремих країн у даний процес. Втеча капіталу охоплює не тільки прискорений відтік більших обсягів капіталу, що вивозяться по легальних і нелегальних каналах, але й втеча від національної валюти як процес приміщення ресурсів в інвалютні фінансові активи, які не обов'язково вивозяться із країни. У цьому проявляються внутрішній і зовнішній аспекти міграції капіталу.

Коневський П.В., аналізуючи термінологію досліджуваних явищ, уточнює, що в самому загальному вигляді під вивезенням капіталу розуміють експорт капіталу в інші країни державою, підприємствами, фірмами, приватними особами з метою більш вигідного розміщення, використання. Вивезення капіталу це державний і приватний рух капіталу, портфельні й прямі інвестиції, кредити іншим країнам, інші легальні й нелегальні форми експорту капіталу. Вивезення капіталу крім негативного аспекту має й позитивний. Капітал вивозиться, як відомо, у сфері з більш високою продуктивністю, чим на батьківщині, при цьому в країну повертається частина прибутку. Вивезення капіталу супроводжується зустрічним ввезенням у ті галузі народного господарства, які залишилися незасвоєними національним

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

капіталом. У підсумку це дає поживлення й зростання економіки. Вивезення при цьому може бути більшим чим ввезення, що характерно для сучасної України. Явище значного, довгостроково-стійкого перевищення вивезення над ввезенням характеризує поняття «відтік капіталу». При цьому втеча капіталів визначається як їхній відтік з високою швидкістю по нелегальних каналах.

У деяких визначеннях акцентується, що втеча капіталу є економічно невмотивованим відтоком. Більшість економістів визначають втечу капіталу як складову частину вивезення капіталу.

Ми підтримуємо позицію Коневського П.В. щодо розмежування понять «вивезення капіталу» і «втеча капіталу». Якщо вивезення капіталу - це нормальний економічний процес, пов'язаний з пошуком більш вигідного застосування з погляду його власника, то втеча капіталу пов'язана з порушеннями встановленого порядку й не завжди прибуткова, але, найчастіше, з метою приховування від країни вивезення. І вивезення, і втеча капіталу - складові частини відпливу капіталу. Коневський П.В. стверджує, що до втечі капіталу неправильно було б відносити все вивезення, яке не відповідає національним інтересам, насамперед, частина легального вивезення. Капітал, що легально вивозиться, не можна вважати «втечею». У ряді випадків досить складно визначити, чи відповідає вивезення капіталу національним інтересам чи ні. Коневський П.В. пропонує неприйнятне для інтересів країни вивезення капіталу по легальних каналах виділяти окремо, у якості витоку капіталу, але не відносити до втечі капіталу. Втеча капіталу - це вивезення по нелегальних каналах. Відтік капіталу - більш широке поняття, чим вивезення. Сюди включається не тільки втеча капіталу й вивезення по легальних каналах, але й ряд інших статей, серед яких можна виділити: 1) втрати у результаті нееквівалентного товарообміну з іншими державами, 2) втрати у результаті необґрунтованих імпортих закупівель товарів, робіт і послуг, які могли б бути придбані у вітчизняних товаровиробників, 3) витік науково-технічної й оборонної інформації, 4) виплати доходів іноземним інвесторам, включаючи платежі по обслуговуванню зовнішнього боргу.

Коневський П.В. пропонує не обмежуватися тільки поняттями «вивезення» або «відплив» капіталів, а виділити серед них такі як:

1. Вивезення капіталу по легальних каналах.
2. Вивезення капіталу по легальних каналах, що не відповідають інвестиційним інтересам країни.
3. Втеча капіталу (по нелегальних каналах).
4. Вивезення капіталу, що включає лише прями й портфельні інвестиції.
5. Вивезення капіталу, що включає крім прямих і портфельних інвестицій, інші, включаючи капітальні трансферти й погашення зовнішнього боргу.

6. Відтік капіталу.

7. Чистий відтік [7].

Висновки і пропозиції. Враховуючи вище викладене зазначимо, що втеча капіталу — це масове і прискорене вивезення (у грошовій і товарній формах) приватного капіталу з метою його збереження, здійснюване, незважаючи на вигідність внутрішніх інвестицій, переважно нелегальними шляхами. Втеча капіталу - явище іншого характеру, чим експорт або відтік капіталу, має іншу природу й викликане різким загостренням економічних, соціальних і політичних кризових явищ, військовими конфліктами й стихійними лихами, втратою або відкриттям нових ресурсів і технологій, корінною зміною господарського законодавства.

Специфічними особливостями втечі капіталу з України в часи переходу від командно-адміністративної до ринкової системи регулювання економіки (особливо на початку 90-х років 20 століття) є тривалість та масштабність цього явища.

Представлена класифікація в термінології поняття «вивезення капіталу» і основних форм його здійснення дозволяє зробити висновок про те, що в цей час вітчизняна економіка наразилася на проблему тривалого відпливу капіталу із країни, що є серйозною загрозою економічній безпеці нашої держави й потребує всебічного теоретичного осмислення й аналізу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Добычин Е.В. Утечка и репатриация российского капитала. - М: РЭА им. Г.В. Плеханова, 2003.
2. Материалы «Круглого стола «От бегства капиталов - к его привлечению». - М: Международный фонд социально-экономических реформ (Горбачев-Фонд), Институт экономики РАН, Финансовая Академия при Правительстве РФ, 2000. - С. 143-144.
3. Абалкин Л.И. «Бегство капитала: природа, форма, методы борьбы» // Вопросы экономики. - 1997. № 6 - С. 137.
4. Ясин Е.Г. Российская экономика. - М: Высшая школа экономики, 2002.
5. Красавина Л.И., Смородинская И.В. Бегство капиталов как объект международных исследований // Вопросы экономики. - 1997. № 8. - С. 137.
6. Булатов А.С. Параметры и оценка масштабов утечки капитала из России // Деньги и кредит. - 1999. № 2. - С. 70-72.
7. Коневский П.В. Основные каналы утечки капитала и система государственных регулирующих мер // Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук. Сборник научных трудов МГОПУ им. М.А. Шолохова. - М: 2002. - С. 32-47.

LEAN METHODOLOGY AS A WAY OF IMPROVING OPERATIONS IN AN OFFICE ENVIRONMENT

Vlasov V., University of Zlin, Czech Republic

Власов В. Методология ошадливого виробництва як спосіб поліпшення діяльності у офісному середовищі.

У виду постійного посилення конкуренції на ринку товарів і послуг, а також високих темпів технологічного прогресу, компанії, як ніколи раніше, приділяють увагу підвищенню своєї конкурентоспроможності. Сьогодні вкрай важливо не лише своєчасно реагувати на мінливі умови ведення бізнесу, а й передбачати подальші дії на кілька кроків вперед. Застосування методології Ошадливого виробництва може допомогти в досягненні додаткової конкурентної переваги. Дана методологія вже довела свою ефективність і здатність позитивно впливати на діяльність промислових організацій. У статті коротко охарактеризовано Ошадливе виробництво, а також можливості його застосування в адміністративних сферах, зокрема в офісних приміщеннях.

Ключові слова: Ошадливе виробництво, цінність, Ошадливий офіс, втрати, стандартизовані процеси.

Власов В. Методология бережливого производства как способ улучшения деятельности в офисной среде.

В виду постійного жесточения конкуренции на рынке товаров и услуг, а также высоких темпов технологического прогресса, компании, как никогда прежде, уделяют внимание повышению своей конкурентоспособности. Сегодня крайне важно не только своевременно реагировать на изменяющиеся условия ведения бизнеса, но и предусматривать дальнейшие действия на несколько шагов вперед. Применение методологии Бережливого производства может помочь в достижении дополнительного конкурентного преимущества. Данная методология уже доказала свою эффективность и способность положительно влиять на деятельность промышленных организаций. В статье кратко охарактеризовано Бережливое производство, а также возможности его применения в административных сферах, в частности в офисных помещениях.

Ключевые слова: Бережливое производство, ценность, Бережливый офис, потери, стандартизированные процессы

Vlasov V. Lean methodology as a way of improving operations in an office environment

Today, because of dynamic technological advances and intensified market competition, companies, as never before, struggle to remain competitive. Therefore, their management has to be able to not only respond quickly to the changing conditions of conducting business, but also think a few steps ahead. In this situation, the utilization of Lean can be considered as an additional competitive advantage. Lean has already proven its effectiveness and ability to significantly influence the business performance of manufacturing companies. This article